

najveći test nalazi u zajedničkim odlukama. Svaka odluka znači i odricanje, a svaka zajednička odluka pretpostavlja još i povjerenje u partnera i spremnost na kompromise.

Seksualni sklad jedna je od garancija stabilnosti braka. No taj sklad nije datost, nego ostvarenje. Neuspjeh seksualnog sklada može postati povod za nezadovoljstvo i ohlađenje odnosa među partnerima. Ljubomora se javlja upravo kao percepcija da se naklonost partnera okreće trećoj osobi. Sa svojom iracionalnošću i neobično jakim osjećajnim nabojem ljubomora može zatrovati zajednički život i zaustaviti daljnji rast braka.

Brak se bitno transformira rođenjem prvog djeteta — postaje obitelj. Očekivano dijete bez sumnje znači radost i obogaćenje muža i žene. No ovaj »ulazak trećeg iznutra« u brak nerijetko se doživljava i kao prijetnja dosadašnjem intimnom odnosu među bračnim drugovima. Roditeljstvo je radost, ali i zadatak koji se mora svjesno i svaki dan iznova ostvarivati.

Nema sumnje da humanističke znanosti mogu pomoći da čovjek živi svoj brak svjesnije i, rekao bih, ljudskije. No kad je riječ o kršćanskom braku, to ipak nije dovoljno. Dinamizam kršćanskog braka ne iscrpljuje se u horizontalnim vezama. U njemu djeluje i jedan tajanstveni faktor X: milost sakramenta. I jedna nadnaravna dimenzija: čovjekov odnos prema Bogu. Crkva kao čuvarica Božje Objave o čovjeku autentično interpretira taj odnos. Prošle je godine papa Ivan Pavao II. u svojoj apostolskoj pobudnici »Familiaris Consortio« progovorio o kršćanskoj viziji braka i obitelji. Pokušat ćemo zaci u tu teološku dimenziju braka. A milosnu dimenziju braka produbljivat ćemo u zajedničkim euharistijskim slavljinama i razmatranjima.

Brak nije nešto mehaničko i statičko, nego dinamičan proces. To znači da nije datost, nego zadatak. Odgovorni smo za svoj brak. Ako to shvatimo, XI. obiteljska ljetna škola postigla je svoju svrhu. To Vam od srca želim.

Mihalj Szentmártoni SJ
direktor Obiteljskog centra

Stjepan Kušan

PRIGLED RAZVOJNOG PUTA BRAKA

Uz^:cd

Brak je dinamička stvarnost, različita od mnogih završetaka priča: oženili su se i bili su sretni do smrti. Različita je od dinamike koju nam sugerira žala: prije braka ona ide pod kišobranom, a po njemu pada kiša; kad se uzmu, idu zajedno pod kišobranom; s vremenom on ostaje sam pod kišobranom, a po njoj pada kiša.

Pojednostavljeno prikazano, dinamika razvoja u braku može se prikazati ovako:

1. faza stvaranja para
2. faza izgradnje i produktivnosti
3. kriza srednjih godina
4. staračka faza'

1. *Stvaranje para*

Mladi, kad osjete da su muško i žensko, u prvoj fazi polariziranja spolova još stoje odvojeno, na distanciji, predstavljaju dva »čopora« (do 12. ih 13. godine), djevojčice u svojem, a dječaci u svojem krugu. Za dječake djevojčice su obično »guske«, a za djevojke dečki su »klipani«, »kak-

Usp. J. WILLI, *Die Zweier-Beziehung*, Reinbek bei Hamburg 1975, str. 31-46. S. ?v!\n\iUCHIN, *Famiglie e terapia della famiglia*, Roma 1976, str. 24-48. P. M. ZU-LEHNER, *Heirat Geburt Tod*. Herder, Wien 1976, str. 75-79. E. BORRA, *Dizionario di sf^uclogia o dell'armoma coniugale*, Roma 1974, str. 111-112.

ćusi«, i tko bi mogao nabrojiti kakvim se još imenima »krste« i nazivaju? Dakle, dva tabora, koja, međutim nisu međusobno ravnodušna.

Onda se odjednom, ne zna se zašto i kada, jedno stvorenje u susjednom taboru odvoji. Donedavno ni po čemu uočljiva djevojčica postaje silna, velika, divna i krasna. Tu počinje faza koju nazvasmo »težnja k stvaranju para«.

Prema J. Williju, u toj fazi iskakanja i traženja para mladi čovjek traži zapravo sebe, vlastitu afirmaciju. On ima s kim izići u kino, pokazati se pred drugima kako više nije sam i kako je sposoban naći partnera. Djevojka je »njegova«, on je uspješan osvajač. Često se u toj fazi mijenjaju partneri.[^] Roditelji su tome svjedoci: dolazi kćerka kući i hvali se: »Mama zaljubila sam se!« A onda nakon tjedan dana zaboravlja staru ljubav i već ima nekog drugog. Onaj prvi bio je »bez veze«. Traži sebe tražeći drugoga.

Mladi imaju još jedan problem (s našim studentima to često doživljavamo): ne može naći stalnog partnera, djevojke ga ostavljaju. Ostavljaju ga zato što se on ne želi definitivno angažirati. Kad dođe do »vrucicega«, on se povlači i, naravno, gubi partnera. Mladi čovjek počinje tek onda ozbiljno misliti o stalnom partneru s kojim će eventualno stupiti u stabilnu zajednicu kad nađe svoj socijalni status: završi školu, zaposli se.

Kod mnogih mladih događa se da u fazi stvaranja para preskoče proces upoznavanja i prilagođavanja, tako da jedno o drugome nosi samo sliku. Možda se koji put desi da ne vjenčamo Marka i Mariju, nego Markovu sliku o Mariji i obratno. A to ima posljedica za daljni razvoj para.

Opredjeljenje za određeni poziv i nakon toga za stabilnog partnera mladom paru donosi nepredvidive teškoće. Stabilnost isključuje mogućnost nekog novog partnera a to može čak biti i obitelj u kojoj je do tada živio. Počinje se pomalo dijeliti od svojih. To dijeljenje u prvom je redu psihološke naravi uvjetovano slikom koju ukućani imaju o donedavno odanom i dobrom djetetu. Takva slika pritisak je za mladog čovjeka. Našao je nekoga tko ga razumije i prihvaća onakvim kakav on jest. Pri tome oslobađanju od pritiska slike mladi se čovjek ujedno doživljava kao emigrant koji ostavlja sredinu s kojom je nezadovoljan, ali se zato susreće s novom situacijom u kojoj mora započeti od početka, gotovo od nule.

Ta faza odvajanja često opterećuje; ispunjena je strahovima i dvojabama. Strah je tu od odvajanja od kuće i od prepuštanja partneru; strah od preuzimanja odgovornosti i obaveza; strah pred nužnošću prilagodbe kao i strah da jednog dana ne zakaže seksualno. J. Willi kaže da prije braka često dolazi do depresije kod zaručnika i da su im ponašnja slična paničnom bijegu.*

Prva faza, bez obzira na krize koje ju prate, jest faza stvaranja dijade, dvojstva. To dvojstvo razvija se i zrije kroz sve godine braka.

= Usp. J. WILLI, *nav. dj.*, str. 32.

" Isto, str. 33.

* Usp. Isto, str. 34.

2. faza: stvaralacko-produktivna

Ova faza obuhvaća prve godine, obično se računa vrijeme do dolaska prvog djeteta. Ako dijete dođe već u prvoj godini, o »prvim godinama« ne možemo govoriti jer je nešto preskočeno. Vrijeme prilagođivanja zamijenjeno je nečim drugim.

Produktivno-stvaralacka faza jest vrijeme ostvarivanja mladenačkih snova: bit ćemo ovakvi, imat ćemo to, radit ćemo ono, živjet ćemo onako. . . Međutim, već i traženje stana (malo je naših mladih bračnih parova koji imaju sve osigurano) utječe na njihov zajednički stil. Zatim borba mladog muža, a i žene, za poziciju na poslu; raspodjela funkcije i uloga; usklađivanje vrednota (ne više onako kao dok su hodali kad je on pitao nju: »A što ti, dušo, misliš o djeci?« Ona bi se raznježila: »Znaš ja bih četvero«. »A ti, što misliš o iskrenosti?« »Pa ti znaš da prema tebi nemam tajni.«). Ovaj put ne govori se više u kategoriji teorija nego u kategorijama svakidašnjeg konkretiziranja. A tu nastaju najrazličitiji konflikti. Raspodjela dužnosti i odgovornosti, rad i slobodno vrijeme, društvo i prijatelji, raspolaganje novcem, zajednički ciljevi itd. koji mogu biti teoretski zajednički, ali praktično i konkretno prevedeni mogu se vrlo razlikovati. Za usklađivanje teoretskog s praktičkim slaganjem potrebno je nekoliko godina. Najviše rastava zbiva se do »pete godine braka«."

Sve ovo uzrokuje posebni intenzitet, dinamiku. Tu se zbiva zanimljiva dinamika mladog bračnog para. Mnogo konkretnih zahtjeva, različite kušnje i opterećenja na razvitak obaju partnera, redovito uzevši, djeluju stimulativno, a u međukaciji i korektivno. Proces prilagođavanja i korekcije u isto vrijeme djeluje i destimulativno. Katkad ga je teško prevladati zbog dubokih osobnih teškoća jer one uzrokuju narušavanje formi odnosa. Te se forme nazivaju »koluzijom«. To je situacija kad se dvoje ljudi nateže ne više oko konkretnih stvari, nego oko nečega što je duboko podsvijesno a konkretne stvari samo su povodi.[^] Ni jedno ni drugo ne znaju definirati odakle održana alergičnost. Zašto ga smeta ovo, zašto ono. Zašto reži kad se spominje njezina majka, a zbog čega se ona ljuti kad on spomene svoju majku.

U ovoj fazi prilagođivanja pojavljuje se također i pitanje distancije i bliskosti: koliko moram biti blizak da ne budem previše izoliran i koliko mogu biti daleko da mi ne pobjegne? Pitanje je da li je moguće bez gubitka samoga sebe povjeriti se i prilagoditi drugome? Pojavljuje se također osjećaj osamljenosti, što se redovito teško doživljava. Da bi netko prikrio svoj doživljaj osamljenosti, grozničavo se baca na posao, hobije, društvo i si. Dapače, mijenja se i rječnik kojim govori. Sve više upotrebljavaju se posvojne zamjenice: *moje, njezino; manje nale.*

P. M. ZULEHNER, *nav. dj.*, str. 80.

[^] Usp. J. WILLI, *nav. dj.*, str. 36.

Neispunjena očekivanja donose nemala razočaranja. Natjecateljski duh među bračnim drugovima nije rijetkost: tko ima više autoriteta, tko više zarađuje i si.

Da bi se problemi koji nastaju oko prilagođivanja i koluzija riješili, potrebna je otvorena i odgovorna komunikacija. Komunikacija nije nešto što pada s neba i s čime se čovjek nužno rada. Ona se uči ili samim komuniciranjem u ljubavi ili u različitim tečajevima. U nas za to postoje različite mogućnosti: savjetovišta za brak, dinamika grupe, vikend bračnih susreta. Sve je to namijenjeno onim parovima kod kojih se radi o normalnim teškoćama prilagođivanja, a ne o teškom patološkom poremećaju. Osim prije navedenog, u ovoj fazi ima još nekih teškoća. Jedna od teškoća jesu roditelji partnera. Ne ukoliko se oni miješaju u brak svoje djece, nego ako se jedan ili drugi partner osjećaju krivi zbog tobožnjeg bezobzirnog napuštanja roditelja; ili npr. strah: jesam li povukao pravednu granicu između sebe i njih?

Djeca i razgovor o njihovu broju te učestalost njihova dolaska, osobito kod žena, može biti uzrok opterećenja. Dolaskom djece, jedan od partnera, obično muž, osjeća se zakinutim. Na koji način? Imam u pameti jedan par koji je čekao četvrto dijete. Rado su ga čekali. Dok je muž jednom zgodom promatrao kako njegova žena prelazi rukom preko trbuha osluškujući pokrete djeteta, rekao je: »O, da mi je biti na mjestu tog djeteta samo pet minuta.« Za parove kod kojih napetosti nisu sretno riješene i gdje se žena boji da je muž previše ne zaokupi ona će se zakloniti od njega priklonivši se djetetu. A ako se osjeti zakinutom, dijete će postati njezino područje afirmacije.

3. faza: kriza srednjih godina

Trećoj fazi dodajemo atribut »krizna«. Zašto? U prethodne dvije faze par je usmjeren na budućnost. Čekali su djecu, jedno po jedno. Željeli su imati stan i polako ga ostvarivali. Imali su i drugih projekata i želja koje su nastojali zajednički ostvariti. To im je pomagalo da budu zajedno i bliski unatoč teškoćama. Očekivanja su u većine parova do ove faze uglavnom ostvare. Djeca pomalo napuštaju kuću. Nastaje čudna praznina.

Ovu fazu posebno teško doživljavaju muševci. Gotovo da nema razlike između onih koji su se uspjeli ostvariti i onih čija očekivanja nisu ispunjena. Kao da ovako počnu razmišljati: zbog skučenosti u braku i obvezama oko njega nisam uspio ili nisam uspio onako kako sam to volio.

Pojavom prvih bora na ženinu čelu muševci postaju svjesni svojih godina te ih hvata strah pred starošću. Stoga u ovoj fazi ima relativno mnogo bračnih nevjera. Muševci počinju čeznuti za mlađim ženama bez bora na čelu. Kao da žele sebi dokazati kako još nisu stari, kako bi sve

... mogli početi od početka i kako bi sve bilo drukčije." Zulehner tvrdi da su u ovoj fazi ponovno učestalije rastave brakova, posebno kod onih koji se u produktivno-generativnoj fazi nisu rastali zato što ih je u tome spriječilo dijete.^

Ova faza donosi teškoće i za ženu. Ako počne raditi, ona nije više tako uspješna kao osoba koja je radila cijelu svoju karijeru. Doživljava se više kao pomoćna radna snaga. Nastupom menopauze žena osjeća da »ve-ne«. Djeca odlaze, ostaju sami. Žene su često čangrizave, nezadovoljne, mnogo toga sebi predbacuju. Mužev odlazak u mirovinu tjera ga da činjenicu da više nije aktivni sudionik zbivanja rekompenzira traženjem muškog društva koje je kritizerski raspoloženo prema ženskom svijetu. Žena je također kritički raspoložena, ali uglavnom tako da sebe doživljava kao jadno i neshvaćeno stvorenje.*

4. faza: starački brakovi

Ova faza počinje zapravo nakon umirovljenja bračnih drugova, kad čovjek počinje osjećati da je ispunio svoj zadatak i da mu ne ostaje drugo nego da čeka smrt. Ako su oboje umirovljeni, žena kao da počinje trijumfirati. Njezino carstvo uvijek je bila kuća. Sada se muž vraća u to carstvo, što je ona jedva dočekala. No u tom carstvu, zbog starosti i slabosti, te zbog nesigurnosti i bolesti, oboje postaju čangrizavi — govorimo o normalnim parovima — nastaju beskonačna zajedanja, prepirke, svadaju se oko svega i svačega. Jedno bez drugoga ne može. Povezuje ih zajednički neprijatelj: strah pred bolešću i smrti. Obostrana navezanost usređuje ih, ali u isto vrijeme pruža im priliku za međusobno podčinjavanje. Zdraviji i spretniji gospodar je situacije.

Ovaj je prikaz pročitao kao uvod u XI. obiteljsku ljetnu školu. Ne pretendira na iscrpnost ni na detaljnu znanstvenu analizu. Bila mu je svrha da naznači tematiku koja će biti obrađivana u susljednim predavanjima.

- Usp. J. WILLI, *nav. dj.*, str. 39.
- « Usp. P. M. ZULEHNER, *nav. dj.*, str. 82.
- » Usp. J. WILLI, *nav. dj.*, str. 42.